

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
Південноукраїнський центр професійного розвитку керівників та фахівців
соціономічної сфери

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ В АКАДЕМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

***Всеукраїнської науково-методичної конференції з міжнародною участю
06 червня 2026 року***

ОДЕСА

DOI: <https://doi.org/10.24195/CriticalThinking2026>

УДК: 378:159.955

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Музиченко Ганна В'ячеславівна - доктор політичних наук, професор, проректор з наукової роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Койчева Тетяна Іванівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, в.о. першого проректора з навчальної та науково-педагогічної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Ольга ЗБАРСЬКА (Olga Zbarskaya) - доктор наук, експерт у галузі креативного потенціалу людини, член академії ACSW, член The Textbook & Academic Authors Association, засновник та президент компанії «OZCREDO», автор книг та підручників.

Черненко Наталія Миколаївна - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітнього менеджменту та публічного управління Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Папач Ольга Іванівна - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри математики і методики її викладання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Дерік Ілона Морисівна - кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Листопад Олексій Анатолійович - доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

*Рекомендова вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол №15 від 25 червня 2026 року.)*

Рецензенти:

Княжева Ірина Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

соціальних груп. Окрему увагу у викладанні гуманітарних дисциплін слід приділяти правовим та етичним викликам цифровізації. Проблема «чорної скриньки» (black box) ускладнює можливість оскарження алгоритмічних рішень, що суперечить принципам прозорості та підзвітності. Водночас виникає питання розподілу відповідальності між розробниками, державними інституціями та користувачами таких систем. Не менш важливим є ризик трансформації презумпції невинуватості в умовах превентивного алгоритмічного оцінювання.

Таким чином, цифровізація освіти зумовлює переосмислення традиційних підходів до викладання гуманітарних наук. Інтеграція інноваційних методів сприяє підвищенню якості освіти, формуванню конкурентоспроможних фахівців та адаптації освітнього процесу до викликів сучасного інформаційного суспільства.

ШВИДЕНКО Інна Миколаївна

ВПЛИВ ДОБРОЗИЧЛИВОЇ АТМОСФЕРИ НА ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Сучасна освіта функціонує в умовах глибоких суспільних трансформацій – технологічних, економічних, політичних і культурних. Глобалізація, цифровізація, інформаційне перевантаження, нестабільність ринку праці та соціальні кризи формують нові вимоги до людини. У таких умовах традиційна освітня модель, орієнтована переважно на відтворення знань, дедалі більше втрачає ефективність.

Однією з ключових проблем є розрив між швидкістю змін у суспільстві та інерційністю освітніх систем. Технології, професії та соціальні ролі змінюються значно швидше, ніж навчальні програми. У результаті випускники часто отримують знання, які частково застарівають ще до завершення навчання. Це особливо актуально в умовах розвитку штучного інтелекту, автоматизації та цифрових платформ.

Ще одна проблема – інформаційне перевантаження та поширення дезінформації. Сучасне суспільство характеризується надлишком інформації, де важливо не лише отримувати знання, а й уміти їх критично оцінювати. Проте освітній процес не завжди достатньо орієнтований на формування навичок аналізу, перевірки фактів та самостійного мислення.

Також варто виділити соціально-психологічні виклики: зростання тривожності, невизначеність майбутнього, зниження рівня довіри в суспільстві. Ці фактори безпосередньо впливають на здатність до навчання, мотивацію та готовність до активної участі в освітньому процесі.

Сучасне суспільство не має єдиного, чітко сформованого бачення майбутнього. Натомість існує множинність сценаріїв:

- оптимістичні (технологічний прогрес, розвиток інновацій, підвищення якості життя);
- песимістичні (екологічні кризи, соціальна нерівність, безробіття через автоматизацію);
- змішані (поєднання можливостей і ризиків).

У багатьох країнах, зокрема й в Україні, майбутнє часто сприймається як невизначене та нестабільне, що зумовлено політичними, економічними та безпековими факторами. Через це в суспільній свідомості переважає короткострокове планування над довгостроковим стратегічним мисленням.

Освітній процес частково реагує на ці виклики, але не завжди системно. З одного боку, спостерігається впровадження: компетентнісного підходу; розвитку «soft skills» (критичне мислення, комунікація, креативність); цифрових технологій у навчанні. З іншого боку, часто зберігаються: застарілі методи викладання; орієнтація на запам'ятовування, а не на розуміння; недостатня інтеграція міждисциплінарних знань; слабкий зв'язок із реальними потребами суспільства та ринку праці.

Таким чином, актуальність проблем сучасної освіти зумовлена глибокими змінами в суспільстві та відсутністю чіткого, узгодженого бачення майбутнього. Освіта опиняється в ситуації, коли вона має не лише адаптуватися до змін, а й випереджати їх. Саме тому важливим є створення таких освітніх умов, які формують гнучке, критичне та відповідальне мислення – як основу для розвитку особистості й суспільства в цілому.

Навчальний процес – це цілеспрямована, організована взаємодія між учасниками освіти, спрямована на засвоєння знань, формування умінь, навичок і розвиток особистості. Це не лише передача інформації від викладача (вчителя) до студента (учня), а складний процес, що включає мислення, сприйняття, аналіз, обговорення та практичне застосування знань. Його мета – не просто навчити фактам, а сформувати здатність самостійно навчатися, критично мислити та діяти в різних життєвих ситуаціях.

Основними учасниками навчального процесу є викладач (учитель) і здобувачі освіти (учні, студенти). Викладач організовує навчання: визначає цілі, добирає зміст, методи та форми роботи, пояснює матеріал і створює умови для його засвоєння. Психологічний стан викладача є визначальним чинником формування атмосфери в аудиторії. Емоційна врівноваженість, доброзичливість і відкритість педагога створюють відчуття безпеки та довіри, що сприяє активній участі учнів у навчанні. Натомість напруженість, роздратованість або байдужість швидко передаються групі, викликаючи тривожність, замкненість або пасивність. Учні дуже чутливо реагують на невербальні сигнали – тон голосу, міміку, реакції на помилки – тому внутрішній стан викладача фактично задає емоційний фон усього навчального процесу.

Підліткова психіка особливо залежна від емоційного клімату. У доброзичливій атмосфері навчання сприймається як безпечний простір для

розвитку: підлітки охочіше висловлюють думки, ставлять запитання, експериментують із ідеями. Вони формують впевненість у собі та позитивне ставлення до навчання. Якщо ж така атмосфера відсутня, навчальний процес часто асоціюється зі стресом, страхом помилки та оцінювання. Це може призводити до уникання активності, формального засвоєння знань або навіть втрати інтересу до навчання.

У період підліткового віку загострюються проблеми комунікації та самовизначення. Учні стикаються з труднощами у вираженні власної думки, страхом неприйняття однолітками, конфліктами через різні погляди або рівень соціальної і психологічної зрілості. У спілкуванні зі старшими поколіннями виникають бар'єри через різницю досвіду, цінностей і стилю комунікації. Часто підлітки сприймають критику як особисте неприйняття, а не як конструктивний зворотний зв'язок.

Доброзичлива атмосфера в навчанні допомагає пом'якшити ці проблеми. Вона сприяє розвитку навичок комунікації, емпатії та взаємоповаги, навчає конструктивно вирішувати конфлікти та аргументовано відстоювати свою позицію. У таких умовах викладач стає не лише джерелом знань, а й прикладом емоційної стабільності та ефективної взаємодії, що особливо важливо для підлітків у процесі формування їхньої особистості.

Формування доброзичливої атмосфери в навчальному процесі починається зі стилю взаємодії викладача зі здобувачами освіти. Важливим є використання відкритої, поважної комунікації: звертання на рівних, уважне вислуховування відповідей, відмова від сарказму чи приниження. Викладач задає тон спілкування через власну поведінку – демонструє терпимість до різних думок, визнає право на помилку та підкреслює цінність кожного учасника навчання. Просте заохочення («цікава думка», «гарне запитання») формує відчуття значущості й мотивує до подальшої активності.

Ефективним методом є застосування інтерактивних форм навчання, які передбачають співпрацю: робота в малих групах, дискусії, дебати, спільне розв'язання проблемних завдань. Такі підходи не лише активізують пізнавальну діяльність, а й сприяють налагодженню міжособистісних зв'язків між учнями. У процесі спільної роботи формується взаємопідтримка, знижується страх висловлюватися, а також розвиваються навички комунікації, креативного і критичного мислення та поваги до альтернативних точок зору.

Не менш важливим є характер зворотного зв'язку. У доброзичливій атмосфері він має бути конструктивним і спрямованим на розвиток, а не на покарання. Викладач акцентує увагу не лише на помилках, а й на досягненнях, пояснює, як можна покращити результат. Такий підхід допомагає студентам сприймати труднощі як частину навчання, а не як свідчення власної неспроможності. Важливо також уникати публічного осуду, особливо у випадку помилок, щоб не формувати страх перед участю.

Окрему роль відіграє створення ситуацій успіху – завдань, які відповідають рівню підготовки учнів і дозволяють їм відчувати власний прогрес. Це підвищує впевненість і внутрішню мотивацію. Додатково варто враховувати індивідуальні особливості: темп навчання, інтереси, емоційний стан. Гнучкість у підходах, можливість вибору завдань або форм роботи сприяють відчуттю автономії, що також є важливим елементом доброзичливого середовища.

Загалом методи формування доброзичливої атмосфери базуються на поєднанні педагогічної підтримки, активної взаємодії та поваги до особистості. Вони спрямовані не лише на передачу знань, а й на створення умов, у яких здобувач відчувається впевнено і готовий до розвитку.

Дослідження в галузі педагогіки та психології підтверджують, що доброзичлива атмосфера безпосередньо впливає на результати навчання. Зокрема, у роботі канадських вчених Леслі О. Дікі із співавторами [1] показано, що студенти, які навчаються у підтримуючому середовищі, демонструють вищу академічну успішність і більшу мотивацію до продовження навчання. Подібні висновки містяться і в узагальненнях Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD), де підкреслюється, що позитивний клімат у класі є одним із ключових чинників ефективного навчання.

Окремі дослідження доводять, що доброзичлива атмосфера сприяє розвитку критичного мислення. Наприклад, в оглядовому дослідженні малайзійських вчених А.А. Разак із співавторами [2] зазначається, що залучення студентів до обговорень і аналізу інформації в умовах підтримки значно підвищує їхню здатність до аргументації та самостійних висновків. Це підтверджується і концепціями педагогічної психології, де підкреслюється роль безпечного середовища у розвитку когнітивних процесів.

Також встановлено, що інтерактивні методи навчання є найбільш ефективними саме в умовах позитивного психологічного клімату. Зокрема, підходи, пов'язані з проєктним навчанням, демонструють кращі результати за наявності співпраці, довіри та відкритості між учасниками освітнього процесу. У таких умовах формуються не лише знання, а й навички комунікації, відповідальності та креативного мислення.

Щодо оцінки доброзичливості, у сучасній педагогіці існують чіткі критерії та інструменти. Одним із найбільш відомих є Classroom Assessment Scoring System (CLASS), яка оцінює рівень позитивного клімату, емоційної підтримки та якості взаємодії в класі. Крім того, у дослідженнях міжнародної організації American Educational Research Association (AERA) підкреслюється важливість використання комплексних підходів – спостереження, анкетування та самооцінки – для визначення рівня доброзичливості навчального середовища.

Таким чином, доброзичлива атмосфера є не лише теоретичним поняттям, а науково підтвердженим фактором, який має конкретні критерії оцінки та суттєво впливає на успішність, мотивацію і розвиток критичного мислення у здобувачів освіти.

Список використаних джерел:

1. Dickie L.O., Dedic H., Rosenfield S., Rosenfield E., Simon R. A. Success and Persistence in Science: The Influence of Classroom Climate. 2006, 25 p. URL: <https://doi.org/10.48550/arXiv.physics/0610243> (дата звернення: 22.04.26)
2. Razak A.A., Ramdan M.R., Mahjom N., Zabit M.N., Muhammad F., Hussin M.Y.F., Abdullah N. L. Improving Critical Thinking Skills in Teaching through Problem-Based Learning for Students: A Scoping Review. International Journal of Learning, Teaching and Educational Research. 2022, Vol. 21, No. 2, pp. 342-362. URL: <https://doi.org/10.26803/ijlter.21.2.19> (дата звернення: 22.04.26)

ШВИДЕНКО Микола Володимирович

**ПІЗНАННЯ САМОГО СЕБЕ ЯК ШЛЯХ ДО ГАРМОНІЗАЦІЇ
ПСИХІЧНОГО СТАНУ ЛЮДИНИ І РОЗКРИТТЯ ЇЇ КОГНІТИВНИХ І
КРЕАТИВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ**

У сучасному світі, що характеризується високими темпами змін, інформаційним перевантаженням і зростанням психоемоційної напруги, особливої актуальності набуває проблема внутрішньої рівноваги людини та її здатності до самореалізації. Зовнішні обставини дедалі частіше виходять з-під повного контролю індивіда, що зумовлює необхідність пошуку опори у власному внутрішньому світі. Саме тому пізнання себе постає не як абстрактна філософська ідея, а як практичний інструмент гармонізації психічного стану особистості.

Самопізнання передбачає усвідомлення власних емоцій, потреб, мотивів і цінностей, а також здатність рефлексувати над власним досвідом. Такий процес дозволяє людині краще розуміти причини своїх реакцій, ефективніше справлятися зі стресом і формувати більш цілісне уявлення про себе. Водночас внутрішня узгодженість і психічна стабільність створюють підґрунтя для активізації когнітивних процесів – мислення, уваги, пам'яті – та відкривають можливості для розвитку креативності як здатності до нестандартного бачення і вирішення завдань.

Отже, пізнання самого себе є важливим чинником не лише особистісного зростання, але й підвищення ефективності пізнавальної діяльності та творчої самореалізації. У цьому контексті дослідження взаємозв'язку між рівнем саморозуміння, психічною гармонією та когнітивно-креативним потенціалом людини набуває особливої значущості і потребує ґрунтового теоретичного осмислення.

Якщо розглядати етапи становлення психіки людини, то їх можна виділити три: дитячий, підлітковий і дорослий. Дитяча психіка формується першою

	викладання мистецької освітньої галузі	
Diana Tsestsiv Integration of critical thinking into the teaching of disciplines of the specialty j3 "tourism and recreation" as the basis for the training of modern specialists	Цесьців Діана Інтеграція критичного мислення у викладання дисциплін спеціальності j3 «туризм та рекреація» як основа підготовки сучасних фахівців	389
Olena Chaika Enhancing students' critical thinking through literature	Чайка Олена Розвиток критичного мислення учнів за допомогою літератури	391
Oksana Cheban How did participation in international professional development (internship) influence my personality development and attitude towards professional activity	Чебан Оксана Як участь у міжнародному підвищенні кваліфікації (стажування) вплинула на моє формування особистості та відношення до професійної діяльності	394
Leonila Cherevko Critical thinking as a component of professional training for future preschool teachers	Черевко Леоніла Критичне мислення як складова професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти	396
Sofiya Chovriy Developing critical thinking in future teachers in the age of artificial intelligence	Човрій Софія Розвиток критичного мислення у майбутніх вчителів в епоху штучного інтелекту	400
Yuliia Chuchalina Pedagogical conditions for the formation of students' critical thinking in the context of blended learning	Чучаліна Юлія Педагогічні умови формування критичного мислення здобувачів у контексті змішаного навчання	405
Valentyna Shamraieva Algorithmic and critical thinking: can international education withstand the influence of AI?	Шамраєва Валентина Алгоритмічне та критичне мислення: чи здатна освіта міжнародників протистояти впливу ШІ?	410
Svitlana Shvets Innovative approaches to teaching humanities in the context of digitalization of education	Швець Світлана Інноваційні підходи до викладання гуманітарних наук у контексті цифровізації освіти	413
Inna Shvydenko The influence of a	Швиденко Інна Вплив	415

friendly atmosphere on the formation of critical thinking in the educational process	доброзичливої атмосфери на формування критичного мислення у навчальному процесі	
Mykola Shvydenko Self-knowledge as a way to harmonize a person's mental state and reveal their cognitive and creative capabilities	Швиденко Микола Пізнання самого себе як шлях до гармонізації психічного стану людини і розкриття її когнітивних і креативних можливостей	419
Inha Shevchenko Developing critical thinking skills of a future music teacher in vocal and choral cycle classes	Шевченко Інга Розвиток навичок критичного мислення майбутнього вчителя музичного мистецтва на заняттях з дисциплін вокально-хорового циклу	424
Svitlana Shedina Formation of creative thinking of future designers in the process of using digital technologies	Шедіна Світлана Формування творчого мислення майбутніх дизайнерів у процесі використання цифрових технологій	428
Tetiana Shteiner Analysis of visual content as a tool for developing critical thinking in design students	Штайнер Тетяна Аналіз візуального контенту як інструмент розвитку критичного мислення у студентів-дизайнерів	431
Nataliia Shuvar Approaches to fostering student critical thinking skills in psychology courses	Шувар Наталія Підходи до розвитку навичок критичного мислення студентів на курсах психології	434
Eleonora Yashchenko Development of critical thinking of psychology students in the process of studying the discipline "psychology of professional activity"	Яценко Елеонора Розвиток критичного мислення студентів-психологів у процесі вивчення дисципліни «психологія професійної діяльності»	437
Tetiana Osypova Development of Critical Thinking in Future Teachers of Ukrainian Language and Literature through Comparative Pedagogy	Осипова Тетяна Розвиток критичного мислення майбутніх учителів української мови і літератури засобами порівняльної	439